

דתן, אבירם והבידי-אס

מה פסול נמצא בדבריהם של קורח ועדתו? לכאורה, מה שאמרו היה נכון וגם אידיאליסטי. "רַב לָכֶם", הם אמרו למשה ולאהרן. הגומתם. "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קְדָשִׁים, וּבְתוֹכְכֶם ה'. וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'?" (במדבר טז, ג).

היה צדק בדבריהם. ה' הזמין את העם כולו להיות "מְמַלְכֶת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו); ממלכה שכל יחיד בה הוא במוכן מסוים כהן, אומה שכל אחד מבניה קדוש. משה עצמו אמר, "וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים, כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עָלֵיהֶם" (במדבר יא, טז). אלו הן הכרזות שוויוניות להפליא. מדוע אם כן מתקיימת בפועל היררכיה, שבקודקודה משה המנהיג ואהרן הכהן הגדול?

אלא שכבר מההתחלה ברור היה שקורח הוא דו־פרצופי. פיו ולבו לא היו שווים, והדבר ניכר היטב. קורח לא רצה חברה שכולם בה אותו דבר, שכל יחיד בה הוא כהן. הוא לא היה, כפי שניסה להציג את עצמו, מין אנרכיסט אוטופי הדורש לבטל את ההיררכיות לחלוטין. הוא היה מוֹרֵד ששאף להנהגה. כפי שמלמדים דברי משה אל קורח לאחר מכן, קורח רצה להיות הכהן הגדול. הוא היה בן דודם של משה ואהרן – בנו של יצהר אחי

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

עמרם. הוא חש כי אין זה הוגן ששתי עמדות ההנהגה יימסרו למשפחה אחת בחמולה. הוא טען שהוא רוצה שוויון. למעשה הוא רצה כוח.

כך באשר לקורח, בן שבט לוי. אבל הפרשה מורכבת יותר. במחלוקת היו מעורבות עוד שתי קבוצות אחרות: דתן ואבירם משבט ראובן, ו"אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאַתָּים נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם" (טז, ב). לכל קבוצה היו כעסים משלה. בני ראובן התמרמרו על כי בנו בכורו של יעקב וצאצאיו לא זכו בשום תפקיד מנהיגותי. מאתיים וחמישים "נשיאי עדה" כעסו, על פי פירושו של אבן עזרא, על כך שלאחר חטא העגל הועבר כתר הכהונה מהבכורים שבכל שבט אל שבט אחד, לוי.

זו הייתה ברית לא־קדושה של ניגודים, והיות שחברו בה בעלי דרישות סותרות היא נידונה לכישלון. אם קורח היה מקבל את מבוקשו ונעשה כוהן גדול, בני ראובן ונשיאי העדה היו מאוכזבים. לו זכו בני ראובן בכבוד, קורח ונשיאי העדה היו מתוסכלים. ואילו הייתה משאלתם של נשיאי העדה מתגשמת, הייתה האכזבה נחלתם של קורח ושל דתן ואבירם הראובנים. הרצף הסיפורי המקוטע והמבולגן של פרקנו הוא דוגמה לסגנון המשקף מהות. המרד היה מבולגן ומבולבל, וגיבוריו היו מאוחדים רק ברצונם להדיח את ההנהגה הקיימת.

אך כל זה לא הוציא את משה משלוותו. חרון אפו ניצת בגלל דבר אחר לגמרי: אמירתם של דתן ואבירם, "הַמְעַט כִּי הָעֵלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרֵּר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרֵּר? אַף לֹא אֵל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ הִבִּיאָתָנוּ וְתִתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרֶם. הַעֲיֵנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקַר? לֹא נַעֲלֶה!" (טז, יג-יד). הסילוף הכביר הזה – הצגת מצרים, בית העבדים הנורא

שבני ישראל שיוועו בו להצלתם וזעקתם עלתה השמימה, כ"ארץ זבת חלב ודבש" – הוא שהצליח להוציא את משה מכליו.

מה קורה כאן? חז"ל הגדירו זאת באחת המימרות המפורסמות ביותר שלהם: "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמיים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמיים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמיים? זו מחלוקת קורח וכל עדתו" (משנה, אבות ה, יז).

חז"ל לא הסיקו ממחלוקת קורח שמחלוקת היא דבר רע, שראוי לציית למנהיגים בלי לשאול שאלות, שהערך העליון ביהדות צריך להיות – כפי שהוא בדתות מסוימות – כניעה. להפך: המחלוקת היא סם החיים של היהדות, כל עוד מניעה טהורים ומטרותיה חיוביות.

היהדות היא תופעה ייחודית: ציוויליזציה שכל כתבי הקודש שלה הם קבצים של מחלוקות. בתנ"ך, גיבורי האמונה – אברהם, משה, ירמיהו, איוב – מתווכחים עם אלוהים. המדרש מיוסד על ההנחה כי לתורה שבעים פנים, שפע פרשנויות לגיטימיות. המשנה בנויה בחלקה הגדול על פי התבנית "רבי א' אומר כך, רבי ב' אומר אחרת". התלמוד, הרבה יותר מכפי שהוא מיישב את המחלוקות הללו, הוא מעמיק אותן. המחלוקת היא פעילות מקודשת ביהדות. היא השיח הפנימי המתמשך של עם ישראל סביב מהות שליחותו ודרישות אמונתו.

מהו אם כן השוני בין מחלוקת קורח ושותפיו למחלוקת שבין בית הלל לבית שמאי? רבנו יונה הציע הסבר פשוט. מחלוקת לשם שמיים היא מחלוקת על האמת: מחלוקת שאיננה לשם

שמיים היא מחלוקת על הכוח. זהו הברדל עצום. בוויכוח שמטרתו היא בירור האמת, המנצח מנצח, אבל גם המפסיד מנצח. כי תבוסה מפני האמת היא התבוסה היחידה שהיא גם ניצחון. היא מגדילה את המובס. הוא לומד דבר שלא ידע קודם לכן.

בתחרות על כוח, לעומת זאת, המפסיד מפסיד, וגם המנצח מפסיד. מפני שכאשר אדם מקטין את יריביו, הוא מקטין גם את עצמו. משה זכה בדין, זיכוי שאין משכנע ממנו: הוא ביקש נס שיוכיח את צדקתו, וקיבל את מבוקשו. האדמה פערה את פיה ובלעה את יריביו. אלא שהדבר לא שם קץ למחלוקת, ואפילו הפחית עוד את מעמדו של משה בעיני העם: "וַיִּלְנוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּחֱרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: אַתֶּם הֵמָּה אֲתָם עִם ה'!" (במדבר יז, ו). ההיזקקות של משה לפעולה כוחנית התפרשה כסימן לכך שבייאושו נפל אל מגרשם הירוד של המורדים. זה מה שקורה כשהנושא שעל הפרק הוא הכוח ולא האמת.

המרקסיזם זרע רעיון הפורח היום בערוגות הפוסט-מודרניזם, הפוסט-קולוניאליזם ודומיהם: הרעיון שאין אמת. שבעולם יש רק כוח. הזרמים שירשו את המרקסיזם גורסים כי ה"שיח" הרווח בחברה מייצג לא את הדברים כפי שהם, אלא את הדברים כפי שהכוח השליט ("ההגמון") רוצה שיהיו. הממשות כולה היא "הבנייה חברתית" שנועדה לקדם את האינטרסים של קבוצה זו או אחרת. המסקנה מכך היא "הרמנויטיקת החשד": הגישה הפרשנית שבה איננו מקשיבים למה שאדם אומר, אלא רק שואלים איזה אינטרס הוא מנסה לקדם. האמת, אומרים הניאור-מרקסיסטים למיניהם, היא רק מסכה המסתירה את המרדף אחר הכוח. כדי להפיל כוח "קולוניאלי" עליכם להמציא את ה"שיח" שלכם, את ה"נרטיב" שלכם, וכל עוד אנשים מאמינים בו אין זה משנה כלל אם הוא אמתי או שקרי.

זה מה שמתחולל היום בקמפיין נגד ישראל בקמפוסים ברחבי העולם, ובייחוד בתנועת הביידי-אס. כמו מחלוקת קורח, הקמפיין הזה והתנועה הזו מקבצים יחדיו אנשים שאין להם שום מכנה משותף אחר. חלקם שייכים לשמאל הקיצוני, אחרים לימין הקיצוני, יש מהם מתנגדי גלובליזציה ויש גם כמה שבאמת מוטורדים ממצוקת הפלסטינים. אולם הכוח המניע את המהלך כולו הוא אנשים שמטעמים תיאולוגיים ופוליטיים מתנגדים לקיומה של ישראל בכל גבול שהוא, ובאותה מידה מתנגדים גם לדמוקרטיה, לחופש הדיבור, לחופש המידע, לחופש הדת, לזכויות אדם ולקדושת החיים. המשותף לכולם הוא סירוב לתת לתומכי ישראל שימוע הוגן, תוך זלזול בעיקרון היסודי של הצדק; אותו עיקרון שנוסח בתורת המשפט הרומי בביטוי *Aude alteram partem*, שמע את הצד השני.

הכזבנות חסרת הבושה שהם נוקטים לעתים – שישראל אינה מולדתו העתיקה של עם ישראל, שמעולם לא היה מקדש בירושלים, שישראל היא מעצמה "קולוניאלית", נטע זר במזרח התיכון – כזבנות זו מתחרה בחוצפתה הקולוסאלית בטענתם של דתן ואבירם שמצרים הייתה ארץ זבת חלב ודבש ושמשה הוציא ממנה את בני ישראל רק כדי להרוג אותם במדבר. כי אם כל מה שחשוב הוא כוח, למה לבזבז זמן על האמת. כך ממשיכה רוחו של קורח לנשב בימינו.

זה עצוב, משום שמחוללת כאן מהותה היסודית של האוניברסיטה כבית לחיפוש משותף אחר האמת. התופעה הזו איננה מקדמת את השלום במזרח התיכון, ולא את עתיד הפלסטינים, ובוודאי שלא את החופש, הדמוקרטיה, חופש הדת או זכויות האדם. על הפרק עומדות סוגיות ממשיות ומהותיות, ושני הצדדים צריכים להתמודד איתן ביושר ובאומץ. שום דבר

לא יושג בהקרכת האמת על מזבח המרדף אחר הכוח. שום טובה לא תצמח מהליכה בנתיבו של קורח, המגיע עד ימינו דרך דורות ועידנים.